



#### Atıf / Citation

BAYSAL, B. (2024). "Muhibbanın Sema Töreni'ndeki Yeri ve Semazenler Açısından Değerlendirilmesi". *Gazi Türkiyat*, 34: 191-211.

Geliş / Submitted 09.10.2023

Kabul / Accepted 27.03.2024

DOI 10.34189/gtd.34.011

## MUHİBBANIN SEMA TÖRENİ'NDEKİ YERİ VE SEMAZENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*The Place of Viewers in the Sema Ceremony and its Evaluation in Terms of Semazens*

**Büşra BAYSAL\***

#### Öz

Bu çalışmada Mevlevi Sema Töreni'nin semazenler ve mutrip heyetinden sonra bir parçası hâline gelen muhibbanın tören açısından ne ifade ettiği semazenlerin görüşlerinden yola çıkılarak ele alınmaya çalışılmıştır. Sema Töreni'nin semazenler ve mutrip heyeti tarafından kaidelerine uygun bir şekilde icra edilmiş olması ritüelin doğru bir şekilde anlaşılması ve gelecek nesillere aktarılması için yeterli değildir. Muhibban törene gönüllü olarak katılmakta aynı zamanda icra sırasında ritüelin bir parçası sayılmaktadır. Dolayısıyla muhibbanın törene dair sergilediği davranışlar ve tutumlar önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada semazenlerin gözünden muhibbanın tören için ne ifade ettiği, törene dair ne kadar bilgi sahibi olduğu, sorumluluklarının ne olduğu gibi konular ele alınarak son zamanlarda Mevlevi Sema Töreni'nin yanlış bir şekilde uygulanmasına sebep olan durumların muhibban davranışları üzerinden tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çoğunluğu Kültür Turizm Bakanlığı'nda görevli olan yirmi semazenle yönlendirilmiş mülakat yöntemiyle Ankara ve Konya'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Muhibbanın mevcut durumu üzerinden Mevlevi Sema Töreni'nin daha iyi anlaşılabilmesi için neler yapılabileceğine dair çözüm yolları sunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Hz. Mevlâna, Sema Töreni, semazen, muhibban, mutrip heyeti.

#### Abstract

In this study, the meaning of the viewers, who became a part of the Mevlevi Sema Ceremony after the whirling dervishes and the mutrip committee, in terms of the ceremony, is tried to be discussed based on the views of the whirling dervishes. The fact that the Sema Ceremony was performed by the whirling dervishes and the mutrip committee in accordance with its rules is not enough for the ritual to be understood correctly and passed on to future generations. The viewers participate in the ceremony voluntarily and are also considered a part of the ritual during the performance. Therefore, the behaviors and attitudes of the viewers regarding the ceremony are important. For this reason, this study aims to determine the situations that caused the Mevlevi Sema Ceremony to be applied incorrectly in recent times through the behaviors of the

\* Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. busra.baysal@hbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5732-0676

*viewers by addressing issues such as what the viewers mean for the ceremony from the perspective of the whirling dervishes, how much knowledge they have about the ceremony, and what their responsibilities are. For this purpose, face-to-face interviews were conducted in Ankara and Konya with twenty whirling dervishes, most of whom were employed by the Ministry of Culture and Tourism. Based on the current situation of the viewers, solutions are presented on what can be done to understand the Mevlevi Sema Ceremony better.*

**Keywords:** Rumi, Sema Ceremony, wihirliĝ dervish, viewers, mutrip committee.

## Giriş

Sema, fiziki görünümünden dolayı hareketli gök cisimlerinin, gezegenlerin müsterek bir kaynak etrafında dönüşleri şeklinde açıklanır. Gökyüzündeki kürelerin melekleri, Allah'a karşı duyulan sevgiden dolayı yıldızları etrafında dönerler. Bu görüş İslâm sufilerine göre sema âyinlerinin dış şeklinin izahıdır (Kayaoĝlu 1997: 91). Bu düşüncede İsrâ suresinin 44., Hadîd suresinin 1. ayetlerinde yaratılan her cismin Allah'ı zikrediyor olmasının etkisi bulunmaktadır (Ateş 1975: 285, 536). Nitekim Mevlâna "Dilsiz, dudaksız her dal, her yaprak, her meyve Allah'ı zikir ve tesbih etmektedir." derken yine aynı ayet-i kerimelere işaret etmektedir (Can I 2021: 101).

Sema duymak, işitmek manasına geldiğinden başka bir düşünce semayı bu anlamıyla ele almıştır. Bu düşünceye göre, kişi elest meclisinde ruhani ve güzel seslere alışmıştır. Ruhani âlemden uzaklaşıp nefis âlemine; bugüne gelince de o günlerde duyduğu güzel sesin benzerini bugünde duyduğunda gönülleri şevke gelip coşmuştur. Bedeni de ona uyararak harekete geçmiştir (Sipehsâlâr 2011: 85-86).

Yazılı kaynaklarda Sema Töreni'nin kökeni, İslamiyet'in ilk yayıldığı zamana dek dayandırılır. Rivayete göre Hz. Peygamber yakın zamanda gerçekleşecek olan bir sefer için ordusuna yardım çağrısında bulunur. İyilik yapmak konusunda yarışan sahabelerden Hz. Ömer, her zaman Hz. Ebubekir'in diğerlerinden çok yardım yaptığını bildiğinden bu defa onun vereceği hayırdan çok daha fazla hayır vermek ister. Bu amaçla malının yarısını hibe etmek maksadıyla Hz. Peygamberin yanına gider. Gittiğinde Hz. Ebubekir mal varlığının tamamını hibe ettiğini görür. Bu durum üzerine gelen vahiyde Hz. Ebubekir cennetle müjdelenir. Müjdenin verdiği coşkunlukla sevinçten yerinde duramayan Hz. Ebubekir tıpkı semazenlerin döndüğü gibi dönmeye başlar. Allah aşkıyla cezbeye gelip dönme eylemi Sema Töreni'nin icra edilmesini sağlayan temel etken olduğundan Hz. Ebubekir'in yaşadığı olayın ritüelin oluşumunun temellerinden olduğu kabul edilir (Top 2001: 147). Bunun yanında yine dönme eyleminden yola çıkıldığında Hz. Mevlâna semadaki musikiyi tasvir ederken "hikmet sahibi kişilerin hoşâ giden musiki nağmelerini gökyüzünün ve gökyüzünde bulunan yıldızların dönüşünden aldığını" söyler (Can IV 2021: 68). Sema Töreni'nin oluşumuna dair bir rivayet de Hz. Mevlâna'nın Karatay Medresesi içinde bulunan camiye girip mevcut olan halkın ve Hz. Mevlâna'nın yaptığı hareketlere dayandırılır. Camide bulunan cemaat ile Hz. Mevlâna'nın hareketleri ve zikirleri Sema Töreni'nin temelini oluşturur (Top 2001: 94).

Yapı olarak incelendiğinde Sema Töreni'nin yedi kısımdan oluştuğu görülür. Ritüel, güftesi Hz. Mevlâna'ya bestesi ise Buhurizade Mustafa Itri Efendi'ye ait olan naat ile başlar. Burada Hz. Peygamber övülür. Naatı, naathan ayağa kalkarak herhangi bir saz çalınmadan okur. Bu kısım Sema Töreni'ne 17. yy'a eklenmiştir (Bayru vd. 2008: 165). Daha sonra kudüm darbesi ile Allah'ın "ol" emri sembolize edilir. Kudümzen aynı zamanda mutrip heyetinin sazlarla ilgili olan kısmını, ritüelin ritimlerini yönetir. Kudümü ney taksimi izler. "Ol" emri ile yaratılan insana Tanrı'nın ruhundan üflenmesi ney taksimi ile sembolize edilir. Sonrasında Sema Töreni'ne Sultan Veled zamanında dâhil edilmiş olan Devr-i Veledi gerçekleştirilir. Devr-i Veledi henüz insan nefsinin terbiye edilmediği zamanları sembolize eder. "Peşrev çalınırken Devr-i Veledî başlar. Şeyh önde olduğu hâlde herkes art arda ve bir sıra inde, peşreve ayak uydurarak ve sessiz bir de içinden ism-i celâl çekerek yavaş yavaş yürümeye başlar" (Gölpınarlı 1983: 374-375). Burada semazenler aksak adımlarla dairevi şekilde yürüyerek birbirlerine üç kez selam verirler. Şeyh posttaki yerini aldığı anda semazenler nefsin sembolü olan hırkalarını çıkarırlar.

Şeyhin başını hafif sola döndürüp semazenbaşına bakması, semazenbaşının sema için izin alabileceği anlamına gelir. Semazen başı şeyhin önüne gelip eğilerek selam verir. Bu selama semazenler de iştirak ederler. Semazenbaşı şeyhin elini, şey ise semazenbaşının sikkesinin arkasını öper. Semazenbaşı hatt-ı istivada (denge çizgisi) olmayacak şekilde geri geri birkaç adım atar. Baş kesip birinci selamın başlaması için şeyhten izin alır (Menteş 2011: 120-121). Semazenler de semazenbaşının yaptığı gibi şeyhten izin aldıktan sonra üç adım attıktan sonra çark atmaya başlarlar. "Sema'a giren, yavaş yavaş kollarını omuzlarından göğsüne doğru sıyrarak indirir ve ellerini çapraz vaziyetten kurtarıp yanlarına getirir. Kanat açar gibi kıvrılan kollarını yavaşça düzelterek her iki kolunu yukarıya doğru kaldırır ve düz bir şekilde açmış olur" (Gölpınarlı 1983: 376).

Katılımcı gözlem tekniğiyle Sema Törenlerinde gözlemlendiği üzere birinci selam bittiğinde semazenler postnişine doğru selam verirler ve en az iki semazen yan yana gelmeye gayret ederek dairevi meydan-ı şerifin dış çizgisinde elleri çapraz ve omuzlarında birleşmiş vaziyette beklerler. İkinci selamda da ilk selamda olduğu gibi semaya çıkmak için şeyh makamını temsil eden postnişinden, izin istenilerek sema edilir. Bu selam, ilk selama göre daha kısa sürer. 3. selam ve 4. selamda da icra, aynı şekilde gerçekleştirilir. 3. selam diğer selamlara göre daha hızlı ve canlı olarak icra edilir. Coşkulu sesler, duygulanımlar ekseriyetle bu selamda gerçekleşir. 4. selam ise dinginliğin baskın şekilde hissedildiği selamdır. Bu selamda şeyh de hırkasının yakasından tutarak sema eder. Bu selamlar sırasıyla kulluğun idrak edilmesi, Tanrı'nın yarattıkları karşısında hayret duyulması, yükseliş ve aşk, son olarak da kulluğa dönüşü temsil eder. Sema tamamlandığında mutrip heyetinde yer alan ayinhanlardan birisi Bakara suresinin 115. ayetini okur. Semazenler ilk vaziyet aldıkları yerde postlarının üzerine oturup hırkalarını giyerler. Gülbang okunduktan

sonra Fatıha okunur. Selam verilir. Selamlaşılır. Kırmızı post meydan-ı şeriften alınıp çıkıldığında Sema Töreni sona erer.

Bugün Sema Töreni'ni icra eden semazenler belli sınavlara tabii tutularak Kültür Turizm Bakanlığı bünyesinde semazen olarak görev yapabilmektedirler. Semazenliğin devlet memurluğu statüsüne geçmesi Konya ve İstanbul'da 11 Eylül 1989 ve 1991 tarihlerinde kurulan Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu ve İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluklarının kurulmasıyla başlamıştır (KTTMT, İTTMT, 2023). Bu tarihe gelmeden önce semazenliğin tekke ve âsitanelere bağlı olarak icra edildiğini tahmin etmek güç değildir. 1989 tarihi ile devlet memurluğu statüsüne sahip olan semazenlik görevinin sahip olduğu imkânlar onu daha cazip hâle getirmiştir. Bu durumun akla gelen ilk sebepleri semazenlere karşı toplum tarafından gösterilen olumlu yaklaşımlar, yurt içinde ve yurt dışında gerçekleşen Sema Törenleri ile birlikte semazenlerin ayrıcalıklı koşullara sahip olmalarıdır. Bugüne gelindiğinde ise semazen adaylarının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, alana dair yapılan sınavda başarılı olmaları gerekmektedir. Bu sınavda adayın sema icra edebilmek için fiziki yeterliliğe ve Mevlâna, Mevlevilik, Sema Töreni konularına dair bilgi sahibi olması beklenmektedir. Sınav sözlü ve uygulamalı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Sınavda Mevleviliğe ilişkin sorular sorulmaktadır.

Topluluk içine katılan semazenlerin geliştirmesi gereken konular olması durumunda da sırasıyla postnişin, semazenbaşı, en kıdemli semazenden başlayarak diğer semazenler, bu semazenlere bilgi edinmesi konusunda yardım ederler. Semazenler Mevlevilikle ve Mevleviliğin dâhil olduğu tasavvuf konusuyla ilgili çeşitli programlarla, kendi aralarında kurdukları sohbet meclisleri gibi çok çeşitli faaliyetlerle alandaki görevlerini daha nitelikli hâle getirmeye gayret gösterirler. Semazenler yurt dışında Türk kültürünün temsilcileri olarak yer aldıklarından son zamanlarda onlardan yurt dışında kendilerini ifade edebilme ve özellikle Sema Töreni ile ilgili yöneltilecek sorulara cevap verebilme, gerektiğinde anlatabilme yeterliliği de aranmaktadır. Bu durumda semazenlerin kendilerini Mevlevilik, Türk tasavvuf kültürünün yanında, Türk kültürü hakkında da geliştirmelerini gerektirmektedir. Topluluk içinde bu durum göz önünde bulundurularak eğitim verilmektedir.\*

Semazenlerin icra ettiği Sema Töreni için muhibban önemli bir yerde konumlanır. Bugün olduğu gibi Hz. Mevlâna zamanında da sema icra edilirken muhibban bulunmaktadır (Yazıcı 1964: 148; Uludağ 1976: 363-366). Şefik Can (2022: 288) Sema Töreni'ni izleyenler için "Eğer başınızda bir ağırlık yoksa üzüntünüz mevcut değilse, huzur içinde iseniz, bir Sema Töreninde bulunduğunuz zaman mutrıbn ilahi nağmelerine uyarak semahanedeki semazenler uçuşurken, ruhen siz de sema eder gibi olursunuz. O dönüşler, o ahenkler sizi sizden alır. Siz de ötelere gidirsiniz. Siz sema

\* Bu bilgiler saha çalışması neticesinde elde edilmiştir.

dışında bulunduğunuz de bunları duyarsınız” der. Esin Çelebi Bayru (2018: 43) Mevlevilik geleneği gereğince meydan-ı şerifte sema edemediği anısını anlatırken “Her Sema Ayin-i Şerif’inde, ben ruhen zaten meydan-ı şerifteyim. İlla bedenim orada olması lazım değil. İçimdeki aşk bana yeter.” sözleriyle muhibbanın aşkla oturduğu yerde sema edebileceğini bildirmiştir.

Muhibban bu ritüelin meydandaki icracıları değildir. Fakat törenin dışında da değildir. Mevlevi geleneğinde muhibban “âşık, seven, tarikata ve tasavvufa ilgi duyduğu ve sıcak baktığı de henüz şeyhe bağlanmamış kimselere” denilmiştir (Uludağ 2012: 254). Can (2022: 570) ise bu anlamlara ek olarak “tarikata ve tarikat ehlini seven kişiye de muhib derler” diyerek muhibban olmanın gereğini “sevgi” düzeyiyle açıklamıştır. Bu kelime 13. – 15. yy’ dan beri kullanılmaktadır (Gölpınarlı 1963: 28). Asaf Hâlet Çelebi’nin (2020: 88) “Hakiki bir Mevlevi olmak için bilhassa sıkı ve hususi bir disiplin mahiyetindeki çilenin çekilmesi icap ediyordu ki bu olmadıkça sâlik, dede değil, ancak bir muhipten başka adla anılmazdı.” sözleri dikkate alındığında muhibbin sorumluluğunun tarikattaki diğer kimselere kıyasla oldukça az olduğu çıkarımı yapılabilir. Nitekim bugün de Sema Töreni’ne muhibban olarak ekseriyetle “Mevlâna ve Mevlevîlik ilgisi” olan kimseler katılım sağlamaktadır (Düzgüner 2007: 204).

Mevlevilikte, tarikata girmek isteyen talibin müracaatının kabul edilmesi inde, şeyh tarafından sikkasının tekbirlenmesi ile kişi Mevleviliğe kabul edilmiş olur. Bu aşamadan sonra kişi bir dededen tarikat adabını öğrenmeye yönelik ders alır. Mevleviliğe kabul edilen muhibbanın dergâhta kalma zorunluluğu yoktur. Muhibban isterse yalnız sema ve mukabeleye katılabilmektedir. Yine isteği doğrultusunda ney üfleme, ilahi söylemeyi öğrenebilir. İcazet alabilir. Onların 1001 gün çile çıkarma gibi tarikat içinde bir mecburiyetleri yoktur. Hırka, sikke giymek ya da çileye girmek gibi durumlar kendi iradelerine bağlıdır (Tanrıkorur 2004: 473). Mevleviliğin bir tarikat olarak varlık gösterdiği zaman diliminde muhibban tanımı ve muhibban olmanın gereklilikleri bu şekildedir.

Ancak 1925 tarihinde Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla İlgili Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına dair kanunun kabulüyle birlikte Mevlevilik kapatılmıştır. Bu duruma tarikatların 19. yy’ ın ikinci yarısından itibaren bozulması cemiyetteki genel bozulmanın tasavvuf sahasına da aksetmesi sebep olmuştur. Hareketi besleyen kültür canlılığının sönmesi, devletin bu sahada reform yapmasını gerektirmiştir (Güngör 1984: 115). Kanunla birlikte şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, çeeliblik gibi unvan ve sıfatlar yasaklanmıştır. Bununla birlikte şeyhlik iddiasında bulunanlar hapis, para, sürgün edilme gibi cezalara çarptırılacakları belirtilmiştir (Tekke ve Zaviyelerin Men ve İlgasına Dair Kanun, 2024). Mevlevilik kurum olarak varken muhibban olmanın gereği bir şeyh tarafından sikkasının tekbirlenmesidir. 1925 tarihinden bu yana sikke tekbirlenmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bu koşullar içerisinde Mevleviliğe ve Mevlevilikle ilgili faaliyetlere sevgi ve ilgi duyan kimseler muhibban olarak adlandırılarak anlam

genişlemesi gerçekleşmiştir. Sema Töreni örnek alındığında Sema Töreni'ni seyirlik bir gösteri olarak gören ve izleyen kimseden ziyade Sema Töreni'ne sürekli olmasa dahi belli aralıklarla sevgi duyarak katılım sağlayan kişiler bugünün olanakları içerisinde muhibban olarak değerlendirilebilmektedir. Bazı çalışmalarda muhibban ve izleyicinin birbirinin yerine kullanıldığı da görülebilmektedir (bk. Menteş 2011: 61). Mevleviliğin varlık gösterdiği zamanlara kıyasla bugünün muhibbanının sikke tekbirleme başta olmak üzere herhangi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmada devlet kurumuna bağlı olarak semazenliği meslek olarak icra eden semazenlere Mevlevilik geleneği çerçevesindeki muhibbanın davranışlarına bugünün şartları içerisinde benzerlik gösteren kimselere yönelik sorular sorulduğundan izleyici terimi yerine "muhibban" terimi tercih edilmiştir.

Sema Töreni'ne dair yapılan çalışmalarda çoğunlukla Sema Töreni'nin icrasının konu edildiği görülmektedir. Ancak muhibban da Sema Töreni'nde önemli bir yere sahiptir. Çünkü Sema Töreni icrası sadece mutrip heyeti ve semazenleri değil muhibbanı da etkilemektedir. Üçü arasındaki manevi akış gerçekleştiğinde Sema Töreni'nin icrasındaki amaç tam anlamıyla yerine getirilmiş olmaktadır. Semayı icra etmek belli bir eğitimden geçmeyi gerektirir. Dolayısıyla Sema Töreni'nde muhibban olma imkânı, icracı olma imkânına göre daha kolaydır. Bu anlamda icraya etki eden muhibbanın semazenlerin gözünden değerlendirilmesi konusu önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada Ankara Mevlevihanesi'nde ve Mevlâna Kültür Merkezi'nde Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu'nun üyesi olan yirmi semazenle, yönlendirilmiş mülakat yöntemi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada semazenlerin gözünden farklı açılardan muhibbanın Sema Töreni'nde nasıl bir yerde konumlandığı ve muhibbanın görevlerinin neler olduğu, içinde bulunulan şartlar dâhilinde tartışılmıştır.

## 1. SEMAZENLERE GÖRE MUHİBBANIN KONUMU: "BİZİMLE BİRLİKTE CEM OLMUŞ GİBİ, ONLAR DA ZİKREDİYORMUŞ GİBİ BİR BAĞ HİSSEDİYORUZ."

Semanın "tören" olarak adlandırılması ona katılım sağlayan insanların varlığını da gerekli kılar. Bu anlamda Sema Töreni'nin muhibbanı, tören için önemlidir. Çalışmanın bu bölümünde semazenlerin gözünden sema izleyen izleyicilerin Sema Töreni için ne ifade ettiği tartışılmış, Sema Töreni'ne katılım sağlayan muhibbanın kendileri için ne ifade ettiği sorusuna cevap aranmış böylelikle muhibbanın semadaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Semazenlerin ifadeleri dikkate alındığında bazı semazenlere göre muhibbanın semada olmazsa olmaz bir etken olduğu, kendileri ile birlikte cem olduklarını düşündükleri, Sema Töreni'nin bir parçası olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Semazenler, muhibbanın Sema Töreni'ne katıldıktan sonra olumlu duygular hissettikleri ve olumlu davranışlar sergiledikleri konusunda hemfikirdirler. Muhibbanı Sema Töreni'nde en çok etkileyen durum, törenin icracıları olan semazenlerce farklı şekillerde yorumlanmıştır.

### 1.1. Huzur

Sema Töreni'nin 13. asırdan bugüne gelmesinde ritüelin icracıları ile muhibbanın icra etmek ve sevmek/talep etmek anlamında karşılıklı alışverişleri etkili olmuştur. Bu anlamda muhibban cephesinden Sema Töreni'nin kendilerinde bıraktığı tesirin ne olduğu konusu önem arz eder. Muhibbanın etkilenimi semanın yapıldığı yere, zamana, düzene, semazenlere, mutrip heyetine, hatta muhibbanın içinde bulunduğu ruh ine bağlı olarak değişiklik gösterir. Huzur hissiyatı Sema Töreni'ne katılan muhibbanın en çok dile getirdiği duygu olması yönüyle dikkat çeker. İnsanların Sema Töreni'nde huzur bulmaları için pek çok etkenin bir araya gelmesi gerekmektedir. En başta Sema Töreni'ne dair olumlu bir düşünceye sahip olmaları gerektir ki bu durum süreci kolaylaştırır.

*İnsanlar kendilerinden bir nokta bulduğunu fark ediyor. Galata Mevlevihanesi'nde sema yaparken içerisi dolu olduğundan dışarıda yaptık. Bizim ayağımızın altına bir taş gelmiş ta en arkadan yaşlı bir teyze gelip o taşı kaldırdı. Yani orada sizi kendi evladı, çocuğu gibi görüyor veya oradaki insanlar sizi kendileriyle bağdaştırıyor ve maneviyatın, Allah demenin korkulu bir şey olmadığını sizin üzerinizden görüyorlar. Bu şekilde bir tesiri olduğunu düşünüyorum. Ayrıca hem semayı yapan hem semayı izleyen kişinin ibadet ve tââtlarını, örneğin namazını kılarırken daha huzurlu daha hûşûlu bir şekilde namaz kıldığını düşünüyorum. Kendimden biliyorum. Bunun da karşıya geçtiğini düşünüyorum. Bunun farklı farklı sebepleri var diye tahmin ediyorum. En önemlisi de hadis-i şeriflerde geçen zikir meclislerine meleklerin teveccüh etmesi ile ilgili bir hadis var belki onun tesiriyle oluyordur (Abdullah Gürsoy KK-18). Kısa bir süre de olsa izledikleri süreçte sakinleştikleri ve dünya hayatını arkada bıraktıklarını düşünüyorum. Seyircilerin sema sonrasındaki bize karşı göstermiş oldukları sevgi dolu bakışlar her zaman dikkatimi çeker (Hasan Hüseyin Karaemmiler KK-20).*

Mevlâna Dîvân-ı Kebîr'de "Semanın ne olduğunu biliyor musunuz? "Benim Allah'la öyle bir vaktim vardır ki, o vakitte ne Allah'a yakın bir melek, ne de bir peygamber aramıza giremez!" hadis-i şerifinde buyurulduğu gibi sema' bir sırdır! İşte, meleğin bile sığamadığı yere, vasıtasız varmaktır!" (Can II 2018: 377) dediği sözleri dikkate alındığında semanın manevi âlemde insanlara nadide bir hak tanıdığı anlaşılır. Bu ve bunun gibi pek çok sebepten dolayı sema, insanlara rahatlık, huzur sağlayan bir yapıya sahiptir. Bu yapıyı muhibbanın Sema Töreni'ne karşı duyduğu sevgi desteklemektedir:

*Muhibban gönül veren tabii olmasa bile sempati duyan kimselerdir. Onların bir sorumluluğu yok ama gönül bağı var (Mehmet Emin Holat KK-4). Sema Mukabelesi icra edilirken semadaki huzur, insanın ruhuna hitabeden manevî etki izleyenlerin gönlünü ferahlatmakta, onları müspet tesir altında bırakmaktadır. Semazen sema ederken sağ eli açık dua edercesine Allah'tan niyazda bulunması, sol eli kapalı, Cenâb-ı Hak'tan istediği niyaz ve duayı etrafına dağıtması anlamını hisseden her izleyiciye o düşüncenin olumlu etkisini yaşamalarına vesile olmaktadır. Bu bilinçle izlenen Sema Mukabelesi esnasında pek çok kimsenin etkilendiği, gözlerinin yaşardığı ve manevî huzura kavuştuklarına şahit olmaktadır. Zaman zaman gerek yurt içinde gerek yurt dışında*

*Müslüman ya da gayrimüslim insanların Sema Mukabelesi sonrasında manevi bir etki altında olduklarını ve “keşke biraz daha devam etse” dediklerini görüyoruz (Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakıl KK-1).*

Mevlâna'nın Dîvân-ı Kebîr'de (Can II 2018: 365) “Semâ' nedir? Gönüldeki gizli erlerden haberler almaktır. Onların mektupları gelince garip gönül, dinçelir, rahata kavuşur. Bu sarsılışla beden, darlıktan kurtulur, genişler, huzura kavuşur. Bedende tuhaf, görülmemiş bir tatlılık başlar. Ney sesinden, mutribin çalgıcının dudaklarından dile, damağa hoş, manevî zevkler gelir.” sözleriyle yaptığı sema tarifi de bugün muhibbanın Sema Töreni'nde bulunduğu huzurun sebebini açıklamaktadır.

Semazenlerin görüşleri değerlendirildiğinde Sema Töreni için muhibbanın törendeki manevi havanın oluşmasına katkı sağladığı, ya aradıkları ya da kendilerinde olan bir durum yahut duygunun benzerini Sema Töreni'nde buldukları için davranışlarında dinginleşme ve sakinlik gibi durumlar gözlemlenmiştir. Bununla ilgili olarak semazenlerin muhibban tarafından benimsendiğine dair davranışlar sergilenmesi dolayısıyla onların hem maneviyatıyla hem de davranışlarıyla Sema Töreni'nde olumlu bir atmosfer oluşmasına vesile olduğu söylenebilir.

## 1.2. Arayış

İnsan hayatı boyunca farklı adlarla, farklı yerlerde ve zamanlarda arayış içindedir. Bulduğu her ne olursa olsun insan, bu arayışla kendisini keşfetme imkânı bulur. O nedenle Mevlâna “Canında bir başka can var, ara o canı. Dağ gibi olan vücudunda bir inci var, ara o madeni. Hak yolunun yolcusu olan gerçek sufiyi ararsan, Onu, sen dışarıda değil, kendinde ara” diyerek arayışın öncelikle insanın kendi iç dünyasında olması gerektiğini bildirir (Sarioğlu 2016: 32). Bunun yanında insan neyi arıyorsa ona dönüşür. Mevlâna “Sen, madendeki cevheri aradıkça, bir madensin. Sen ekmek peşinde koşar, sadece ekmek düşünürsen, ekmek kesilirsin. Sen bu nükteli ve rumuzlu sözü anlarsan her şeye aklın erer. Ne arıyorsan, neyin arkasından koşuyorsan, sen, o'sun, o şeysin!” derken insanın arayışlarının kendisini şekillendirdiğini ifade eder (Can IV 2018: 298). Bir semazen de muhibbanda bu arayışın emarelerini gözlemlemiştir:

*Bazı izleyicileri söyleyeceğim dışında tutmak kaydıyla, genel olarak bir arayışta olduklarını düşünüyorum. Bir susamışlık vardır. Bir arayış vardır. Bir adanma hissi vardır. Onu aramak için de buraya geliyorlar. Çoğu zaman görüyorum. Bu yine bizden değil, Hz. Pîr'in himmetidir. Gelen insan her ne kadar sinirli de olsa ya da o an kafasında binlerce düşüncesi de olsa o, semadan sonra bizi gördüğündeki halleri çok daha yumuşak çok daha nahif çok daha saf bir hale gelirler. Biz kim olursak olalım. Biz zaten neyiz ki, ne olalım. Ama o semadan sonraki onlara sirayet edenlerle olabilen bir şey. Bize geldiklerinde tamamen nahif saf duygularla gelirler. O çok güzel bir şeydir (Selami Ünal KK-6).*



### 1.3. Cem Olma

Mevlâna'nın dostlarına birlik olmayı tavsiye ettiği görülür. O "Dostlar, dostlar birbirinizden ayrılmayın! Başınızda birbirinden uzaklaşma hevesi bulunmasın.", "Duvarların yardımı, desteği olmasaydı, evler, ambarlar ayakta durabilir miydi? Her duvar, öteki duvarlardan ayrı olsa, tavan, havada direksiz, dayanaksız nasıl durabilirdi? sözleriyle maddî ve manevî birliğin önemini vurgular (Can IV 2018: 156; VI 2021: 40). Birlik konusu Sema Töreni için de önemlidir. Çünkü Sema Töreni'ndeki atmosfer ortamda bulunan herkesin törene maddî ve manevî katılımıyla gerçekleşmektedir:

*Benim için en çok şunu ifade ediyor: bizimle birlikte cem olmuş gibi hissediyoruz. Bizimle birlikte sanki onlar da zikrediyormuş gibi bir baş hissediyoruz. Örneğin, muhibban bir çocuksa boş bir alan bulduğunda hemen dönmeye başlar (Osman Sarıyar KK-9). Semada dervişânlık ayrı, hazirûn ayrı, muhibban ayrı. Onu biz de yaşadık. Yani hazirûn bizlere iltifat göstermiş, Mevlevîliğe, Mevlevî Âyini'ne semaya ilgi gösterip teşrif etmiş, misafirlerimizdir. Bizim Mevlâna Kültür Merkezi'nde ya da sema edilen çeşitli Mevlevîhanelerin kapısında, dışarıda ambulans bulunur. Zannediliyor ki bizim için bulunuyor. Semada, semayı farklı bir gözle izleyen gerçekten hakikati görebilen o bahsettiğiniz selamlardaki sırta erişebilenler, yani manevî manada belli bir seviyeye ulaşmış belli kademeleri geçmiş kalp gözü açık olanlar bir fenalaşma yaşanabiliyor. Buna birkaç kere şahit oldum. Benim için davranışların en yüksek noktası buydu (İsmail Ünal KK-12).*

Bazı semazenler muhibbanı, semayı tamamlayan ve ondan manevî bir pay alan, aynı zamanda semada oluşması beklenen duyguyu tamamlamaya yardım eden, törenin bir parçası olarak görür. Bu anlamda Sema Töreni'nde bulunan semazenler ve mutriban ile birlikte muhibban, sacayağının üçüncü kısmını oluşturur:

*Onlar olmasa hiçbir şey olmaz. Bu tek başına yapılacak bir şey değil. Ben evde yapıyorum. Tesbihimi çekiyorum. Evradım var, evradımı sürüyorum. Ama Hz. Pîr diyor ki: İnsanlara karıl insanlara, burada bir damlasın. İnsanlara karıldın mı denizsin, ummansın, diyor. Oradan bir kişi yetişecek diye biz belki 28 yıldır dönüp duruyoruz. Seyirci önemli bir şey. Alkışlaması için değil. Tevhid olabilmesi için. Diyor ya "Tevhit erenlerin yoludur yolu. Bu yolda gitmeyen delidir deli." İşte insan olmasa ne olacak. Cennete girdin, tek başmasın. Hz. Peygamber'in ayağına cennet serildi. "Ben onu Bilal'e verdim." dedi. Ne yapsın ümmetinin olmadığı cenneti. Beni Allah-û Tealâ terbiye etti diyor. Demek ki herkesin bir rolünün olması lazım. Seyircinin de olması Allah'ın muradı diye düşünüyorum (Ömer Faruk Erdem KK-5).*

### 1.4. Manevi Etkilenme

Mevlâna gönlünde Hakk'ın sevgisini hissettiği zaman sema yapmıştır. Dolayısıyla Mevlâna ile "bilinirliği artan" semanın temelinde manevî doyuma ulaşma hissiyatı vardır (Eflâki I 1973: 450). Bu nedenle o ilk olarak muhataplarının gönlüne hitap eder:

*Sema'nın "o" hâli. Nasıl bir hâl? "O" hâl. Bu anlatılır mı? Anlatılmaz. Etkilenen kişiye "Neden etkilendin?" diye sorsak, o da bilmez. İşte burada o zikrin maneviyatı, semanın*

güzelliği, semadaki “o maksat” insanı cezbediyor (Yasir Eliş KK-11). Ağlayarak çıkan insanlar oluyor. “Bir koku aldım.” diyenler veya “Sizden görüntü olarak bir şey göründü.” diyenler oluyor. Böyle geri dönüşler alıyoruz (Osman Sarıyar KK-9). Semayı, Muhammedî bir görüşle, hâl ile görenler “O meydana ne yaşandı, ne yaptınız siz?” diyor. “Kendimizden geçtik.” Teşbihte hata olmaz “Sarhoş olduk biz resmen.” diyorlar. Bu durumda kişinin hoş bakmasıyla mümkün oluyor. Nasıl baktığına göre değişiyor. Kimi, bunu bir gösteri olarak görüyor. Bunlarla çok karşılaşılıyor. Ama bizim karşılaştığımız ekseri geri dönüş gerçekten hayatlarında bir dönüm noktası olacağı noktasında oluyor (İsmail Ünal KK-12). Ağlayan çok insan gördüm. Kendilerinden bir parça buluyorlar. Ama o parça nedir? Bilmiyorum (Cüneyt Cem Kayya KK-14). Benim burada bir talebem var papaz, Katolik. Bir kere “merhaba” dedi. Evvelki sene Müslüman oldu ve Konya’ya taşındı. Çok ağladı. Bir defa “Su ne?” diye sordu. “Aşk” dedim. “Tamam” dedi. İngilizce bilmem. Ama bir anlaşma var. Hâlâ bilmem nasıl anlaşırız. O Türkçe öğrenmeye çalışıyor şimdi. Amerikalı kendisi. (Uluslararası Mevlâna Vakfı Sema Grubu Postnişini Nadir Karnübüyükler KK-3). Dedikleri genel olarak zaten onların, kendi gönülünün aynası. Zaten bizde bir şey görmüyorlar. Onlar kendilerini görüyorlar aslında (Selami Ünal KK-6).

### 1.5. Anlam Yönüyle Etkilenme

Sema Töreni içerisinde pek çok anlamı barındırır. O insanın kendisini tanımasını, yaratanın yarattıklarının idrakine varmasını, kemale ermesini anlatır. O nedenle Mevlâna “Sema’ a girdin mi, iki dünyadan da dışarı çıkarsın. Sema’ ın şu âlemi, iki âlemden de dışarıdır. Yedinci göğün damı yüce bir damdır, ama sema’ merdiveni bu damı aşar geçer, bu damdan da yücedir” (Top 2001: 87) demiştir.

Dönen insanları izlemek için gelenler, semayı anlayarak çıktığında etkileniyor. Semayı anlamadan bunu bilmiyorlar. Anladıktan sonra tesiri fazla oluyor (Ahmet Söğütözü KK-13). Zikir ediyoruz. Bu zikir onlara yansıyor. O feyzi alıyorlar. Bazen de bu zikirler karşısında şaşırıyorlar. Zikir bilerek gelenler en çok etkilenenler oluyor (Hüseyin Sarıcan KK-10). Semaya katılanlar çoğunlukla mutlu ve huzurlu ayrıldıklarını söylüyorlar (Hamit İpek KK-16). Bazen onlardan gelen cevaplar bizi çok şaşırtıyor. Belki biz o şekilde hissetmiyoruz ama gelen cevaplar farklı oluyor. Ama genel olarak zaten bir saat boyunca bir müziğe odaklanmak insanı kendi içerisinde muhasebe yapmasına sebep olduğundan huşu, huzur gibi dönüşler oluyor (Abdullah Gürsoy KK-18).

Âyinden etkilenen muhibbana çok şahit olduk... Tabii bunlar pat diye olmuyor. O insanların, Hz. Mevlâna noktasında temelleri var. Öyle detay sorular soruluyor ki okumuş ve yazmış olmak lazım. O noktada yurt dışında izleyiciler için söylüyorum, vakti saati yettiğinde nur-u Muhammedî yetiştiğinde geliyorlar ve Muhammedî/müslüman olacağız diye söylüyorlar. Bunun içerisinde Vatikan’ dan insanlar, papazlar öyle güzel insanlar var ki... İnsanlar Müslüman oluyor. Mevlevî Musikisinden, dönüş hareketinden, coşkudan, cezbeden etkilenen kimseleri gördük. Yurt dışına gittiğimizde nasipdâr olacak insanlar gözleriyle kilit altına alıyorlar. Davranışlarımızdaki ölçüye dikkat ediyorlar. Sizi birisi görüyormuş gibi temkinli ve tedbirli hareket ediyorsunuz, diyorlar. Allah’ ı görür gibi ibadet etmek en büyük takva boyutu değil midir? Tasavvuf hâl işidir. Hâl sirayet edicidir. O yüzden zikir meclislerinde cezbe- ilâhiyeyi yakalayabilmek için küçük çocuklar da arada sema ettirilir. Mevlevî Âyin-i Şerif’ ini

*bambaşka bir hale sokuyor. Genelde hatunlar çok fazla iştirak ediyorlar. Çünkü kadınların gönlü çok latif ve zariftir. Mübalağa etmiyorum bir erkek dervişin 40 ayda aldığı mesafeyi bir hanım 4 dakikada alır (Postnişin, Semazenbaşı, Ahmet Sami Küçük KK-2). Çok gönüllü insanlarla karşılaşırız. Ağlayanlar, duygulananlar, Müslüman olanlar... Bu bence en büyük şereftir zaten. Bundan başka büyük bir şeref yoktur. Eğer Allah (cc) bizi böyle bir şey için vesile kılsa bundan büyük bir şeref yoktur bizim için. Hidayet veren Allah'tır. Şeksiz, şüphesiz. Ama sema ederek bizi vesile kıldıysa biz bundan daha büyük şerefle şereflelenemeyiz (Hakan Gültepe KK-8).*

Bu ifadeler dikkate alındığında bilginin, duygu ile birleşiminin muhibbanın hayatında önemli değişimlere kapı araladığı görülmektedir. Onun istikametini belirttiği "Canım sağ kaldıkça Kur'an'ın kölesiyim. Seçilmiş Muhammed'in yolunun toprağıyım." sözleri ve bu doğrultuda Mevlâna temelli olarak ortaya çıkan anlayış ve uygulamalar onun bu görüşüne bugünde de destek olmakta ve hizmet etmektedir (Sarıoğlu 2016: 184).

#### 1.6. Fiziki Yapı Sebebiyle Etkilenme

Sema Töreni'ni oluşturan unsurlar yapı olarak estetik bir görünüm arz eder. Semazenlerin kıyafetleri, ellerinin durumu, çark atışları, musiki bu estetiğin önemli parçalarıdır. Sufiler özellikle musiki konusu üzerinde önemle durmuşlardır. "Musiki insan ruhuna doğrudan doğruya ve içinden kavrayacak şekilde nüfuz etmektedir. Bundan dolayı musiki, son derece değerli bir manevi temizlenme, ferahlanma vasıtası olarak görülmüştür. (...) Gerçek musiki insana sonsuz varlığı sezdirmiş, hissettirmiştir" (Yöndemli 2004: 83). "Bu nedenle marifet sahipleri için semada bulunan musiki de ruhun gıdası olarak görülmüştür. Bu musiki ancak ince bir tabiat ve saf bir ruhla idrak edilebilmiştir" (Uludağ 1976: 279).

*Müzik, sema, semazenlerin duruşu, bakışı etkiliyor. Her insanın etkilenmesini tetikleyen unsur farklı oluyor. Özellikle yurtdışı. Yakın dönemde de yurt içinde, "Biz adım atınca Allah da adım atıyor." dedim ya insanlarda bir meyil olduğu zaman belki bizim sayemizde, onlara Allah'a karşı bir yakınlık hâsıl oluyor (Mehmet Emin Holat KK-4). Herkeste bir dalıp gitme hissi var. Oradaki semazenlerin özellikle Mevlâna Kültür Merkezi gibi kalabalık büyük meydanı olan yerlerde semayı izlemenin insanı alıp götürdüğünü, sanki onların da orada devrettiğini, gözünü kapayıp manevi seyahatlere çıktığını anlatan ifadeleri duyduk. Sıkılmadan izlediklerini sıkça duyduk. Kimisi de sıkılır mesela. Yarısında çıkar gider. Güzel duygular hissettiklerini, duygusal manevi boşluğu olan insanların içinin dolduğunu, ağladığını görüyorsunuz zaten. 10-15 dakika önce maneviyatı hissetmiş bir kimseyi fark edersiniz. Konuşurken içi dolu dolu insanlar, onları çok gördük. Ama bu insanların kendi hoşluğu tamamen (Özhan Gültepe KK-7).*

Sema Töreni'ne muhibban olarak katılım sağlayan kimseler yurtiçinde törene dair bilgi sahibi olanlar ve olmayanlar ile yurtdışı muhibbanı olarak ayrı değerlendirmelere tabii tutulmuştur. Törene dair bilgi sahibi olanların etkilenimleri varlığından haberdar oldukları durumların yaşanması üzerine katılımcılarda daha çok tesir ederken, Sema Töreni'ne dair çok fazla bilgi sahibi olmayan katılımcılar var olan manevi atmosferden etkilenmektedirler. Etkilenimler çoğunlukla huzur, dinginlik, göz dalması, rahatlık,

göz yaşarması, mest olma, huşu bulma, koku alma ve samimi duygular şeklinde tezahür etmektedir. Mevlevi Musikisi, semazenlerin kıyafetleri, duruşları, hareketleri etkiyi artıran durumlardır. Burada ayrıca kadın muhibbanın daha çabuk etkilendikleri ve çocukların maneviyatı artırdıkları görüşü dikkat çekicidir. Semazenlerin gözünden yurtdışındaki muhibbanı yurtiçindekilerden ayıran en güçlü etken din konusudur. Bu nedenle semazenler için muhibban ve etkilenim noktasında en dikkat çekici durum kimi muhibbanın Sema Töreni vesilesi ile Müslüman olmalarıdır. Bu muhibbandan bazıları Müslüman olduktan sonra Konya'ya yerleşmişlerdir. Konya ile bağını koparmayan muhibbanın sayısı da önemli düzeydedir.

## 2. SEMAZENLERİN GÖZÜNDEN MUHİBBANIN SORUMLULUKLARI

Sema Töreni'nin icrasında semazenlerin, mutrip heyetinden her bir kimsenin bir görevi olduğu gibi muhibbanın da üzerine düşen birtakım sorumluluklar bulunmaktadır. Pek çok semazen, semanın icrasında bir aksama olmaması için muhibbanın bazı noktalarda daha dikkatli olmaları gerektiği konusunda hemfikirdirler. Bu nedenle semazenler, muhibbanın sorumlu olduğu bazı alanlar üzerinde dururlar. Nitekim bu durum Sema Töreni'nin insicamının korunması için önemlidir:

*Sema esnasında elbette semazen kendisini kâinattaki o manevî dönüşün girdabına kaptırırsa etrafta olup bitenden haberi olmaz. Ancak yüksek sesle konuşmalar, devamlı olan bir hareketlilik de sema esnasında hoş karşılanmayan şeylerdir. (Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakal KK-1). Bazı seyirciler tiyatro izler gibi bacak bacak üzerine atarak semayı izliyor. Lalettayin, sinemaya gelmiş gibi. Çoğu zaman telefonları sessize almaları için uyarıyoruz. Geçenlerde birisi telefonunu açmış "Mevlâna'dayım sema gösterisini seyrediyorum." diyor. Sema "gösteri" değil. Samimi baksalar bunu anlarlar. Telefon sesleri, sema bitmeden çıkılması, semanın bir boşluk dolduruyormuş gibi algılanması yanlış bir durum. Suç bizde. Hz. Mevlâna'yı iyi anlatmak lazım. Bilmeyle olmuyor, yaşamak lazım. Seyircilere ve tüm dünyaya... Samimi, hoşgörülü, yumuşacık anlatmamız lazım. Gerektiği zaman pencereyi, gerektiği zaman penceredeki yansımayı anlatmak lazım. Yansımayı anlamıyorsa istediğiniz kadar pencereyi anlatın. (Uluslararası Mevlâna Vakfı Sema Grubu Postnişini, Nadir Karnıbüyükler KK-4).*

### 2.1. Dini Değerlere Karşı Sorumluluk

Sema Töreni içerisinde Kur'an-ı Kerim okunması, zikir çekilmesi ve sembolize ettiği anlamlar sebebiyle, katılım sağlandığında bazı sorumlulukların yerine getirilmesini gerektirir:

*Naat, Kur'an-ı Kerim okunan yerde ses olması hoş olmuyor. İster istemez dikkat dağılıyor. Alakasız bir şey yapma, flaş patlaması rahatsız edebiliyor (Ömer Faruk Erdem KK-5). Dikkat dağınıklığım olmadı. Bunca yıllık hayatımda bir defa denk geldim meydana fotoğraf çekiyorlardı. Sema alanının hemen yan tarafında kırmızı halınn*

üzerinde birkaç kişinin meydana bir ayak uzatarak ayak ayaküstüne atarak fotoğraf çektiklerini gördüm o mesela beni rahatsız etmişti (Selami Ünal KK-6). Yakın yerlerde sema ederken ayak ayaküstüne atmak, yayılmış bir şekilde oturmak... Oranın bir insicamı var. Biz tabii ki "İnsanlar ip gibi otursun." demiyoruz. Ama bir ruh vardır böylesi durumlar olmasa daha iyi olur. Telefonla konuşmak oranın insicamını bozar (Özhan Gültepe KK-7). Sema sırasında usule pek uygun olmayan oturma şekilleri, yüksek sesle konuşanlar, motivasyon bozan durumlar (Hüseyin Sarıcan KK-10). Ses, flaşlar. Ses gerçekten insanı dağıtır. Normalde de bir kitap okurken bir tarafınızda ses olsun dikkatiniz dağılır. Aslında çok önemli bir şey değil. Çünkü orada kendinizi iyi kaptırırsanız dikkatinizi fazla dağılmaz (Yasir Elish KK-11). Seyircilerin bunu gösteri sanıp işin finalinde alkışlamaları (İsmail Ünal KK-12). Semaanın yapılacağı mekânın düzgün ve hususi bir mekân olması lazım. Bazen etkinlikler noktasında lüzumsuz yerlerde programlar yapılıyor. Bir şehir meydanında sema edilirken çekirdek çitlenerek, gazoz içilerek geçilebilmesi yanlış. Sema bir amaç üzerine yapılacaksa bu, Allah rızasını kazanmak için olmalıdır sadece (Ahmet Sami Küçük, KK-2).

Semazenlerin ifade etmiş oldukları görüşler bugün Sema Töreni'ne dair yanlış yaklaşımlar ve uygulamaların temelinde yatan sorunları göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun aynı zamanda Kültür Turizm Bakanlığının 2007 yılını Hz. Mevlâna'nın doğumunun 800. yılı olması sebebiyle "Dünya Mevlâna Yılı" olarak kabul etmesi, UNESCO'ya üye olan ülkeler de dâhil olmak üzere o yıl pek çok ülkede ve yurt içinde Sema Töreni icra edilmesi Sema Töreni'nin tanınmasını sağlamış aynı zamanda da popülerliğini artırmıştır. Sema Töreni'nin dışarıda görüldüğü kadarıyla gözlemleyen, ne anlam ifade ettiğini tam anlamıyla bilemeyen grup yahut topluluklar onu din ile bağlantılı olduğunu anlamış ancak tam olarak nerede konumlandığını çözümleyememişlerdir.

Böylelikle Sema Töreni popüler hâle gelerek onu kültür endüstrisinin parçası ine getirmiş rant, reklam ve prestij araçlarına dönüştürmüştür (Kaygusuz 2020: 176). Türkiye'nin etkisinde kaldığı moda olan modernizm, postmodernizm ve post-truth gibi akımlar bu durumun yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır (Baysal 2023: 259-280). Sema Töreni'ne dair popülerlikle birlikte gelen rağbet, törenin ne anlam ifade ettiğinin bilinmemesiyle birleşince ortaya yanlış uygulamalar, tören sırasında sergilenen yanlış davranışlar çıkmıştır.

### 3. MUHİBBAN SEMA TÖRENİ'Nİ NE KADAR BİLİYOR?

Sema Töreni'nin izleyicisi sürekli. Bu süreklilik belli kişilerin törene devamlı katılması olabileceği gibi farklı kişi ve toplulukları da kapsayabilir. Bu anlamda Sema Töreni'nde izleyicinin rağbeti noktasında yok olmaya varan bir tehlike bulunmaz. Fakat burada Sema Töreni'nin bugün doğru bir şekilde yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için dikkat edilmesi gereken nokta, muhibbanın ritüel hakkındaki bilgi ve bilinç düzeyidir. Bunun yanında farklılıkları ortaya koymak ve bilgi anlamında

eksiklikleri tamamlamak adına izleyicilerin Sema Töreni'nde en çok hangi aşamadan etkilendikleri konusu da önem arz eder:

### 3.1. Bildirmek İçin Bilmek Gerek

Mevlâna semanın ehliyet sahibi kimseler tarafından yapılması gerektiğini "Evvela semâ ehliyetini elde et, ondan sonra sema yap. Nitekim ben, dün şekeri burnuma tuttum, burnum şekerden bir şey anlamadı; çünkü o anlamaya istidatlı değildi." sözleriyle ifade etmiştir (Eflaki I 1973: 300). Bu nedenle semanın önce icra edilenler tarafından en iyi şekilde bilinmesi gerekmektedir:

*Bizim semaya dair bilgimiz eksik. Öncelikle bizim doğru bilmemiz sonra onu doğru anlatmamız gerekiyor. "Sema Nedir Bilir Misin?" diye bir program yaptık geçen sene. 6200 çocukla görüştüm. Önce semanın ne olduğunu anlattık. Orada çocuklardan güzel dönüşler aldık. Çocuklar beni irşâd etti. Usule uygun izlediler üstelik. Çünkü öncesinden semaya dair bilgi verildi. Sema icra edilirken koku alanlar vardı. Sema anlatılsa demek güzel şeyler ortaya çıkacak. İşin erbabı anlatırsa işin tesirinin artacağına inanıyorum. Mesele ibadet ve tââtında sana verilen feyzi algılamak. Semazenlere bu meydan-ı şerif o nedenle veriliyor zaten. Sema zemini göstermek için var. Kalbin hareketlerine ahlak deniliyor. Kalp güzel hareket ediyorsa güzel ahlak diyoruz. İşin içinde gösteriş olursa sema olmaz. Sema nafîle bir ibadettir. Zikir formudur. Ama vacibin, farzın, sünnetin yerine geçemez. Onu da bilerek hareket etmek ve konuşuyor olmak lazım (Ömer Faruk Erdem KK-5). Çok az kişi bilincindedir bu işin (Selami Ünal KK-6).*

### 3.2. Bilgilendirici Faaliyetler

Sema Töreni'nin daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli faaliyetler sürdürülmektedir. Bunun için özellikle İrfan Medeniyetleri Araştırma Merkezi (İRFA) gibi kurumların düzenlediği seminerler, sohbetler; Şeb-i Arûs haftasında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen etkinlikler muhibbanın bilgilenmesi açısından önemlidir (İRFA, 2024; Mevlâna Anma Törenleri, İhtifaller 2024).

*Broşürlerde, sema ile ilgili anlatımlarda izah edildiğinde Sema Mukabelesine daha bilinçli yaklaşılmakta (Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakal KK-1). Birçok kimse semadan sonra gelir. Hz. Mevlâna hakkında soru sorar. Sema hakkında soru sorar. Başınız dönmüyor mu niçin dönmüyor, diye sorar. Neden Allah dediğiniz, der. Neden ağladınız, der. Neden bağırdınız, neden şu hareketi yaptınız, neden böyle adım attınız, diye sorar. Seyirci çok dikkatlidir. Hiçbir şey gözünden kaçmaz. Bu soruları soranların birçoğu Hz. Mevlâna'nın bir şiirini okumuştur. Araştırmıştır, görmüştür. Nasîpdâr olmuştur. Bunları bize sorular sorarak doğrulamak ya da daha derinine inmek ister. Mevlevilikle ilgili edindiği bilginin ne kadar kıymetli olduğunu bize bildirmek ister. Ya da "Ben de sema etmek istiyorum." der (Postnişin, Semazenbaşı, Ahmet Sami Küçük KK-2).*

*Gelmeden önce mesele hakkında az çok fikri olanlar tabii ki onu yüreğiyle izliyor. Büyük salonlarda dev ekranlarda oranın da havasını bozmayacak şekilde yukarıya semada ne icra ediliyorsa onun hakkında bilgi veren ekranlar asılıyor. Bir bilgi akışı oluyor onu çok*

önemsiyorum. Bir yandan o bilgiler akıyor bir yandan sema gerçekleşiyor (Özhan Gültepe KK-7).

### 3.3. Hissiyatın Verdiği Bilinç ve Üçüncü Selam

Semadan bahsedilirken vecdden bahsedilmemesi imkânsızdır. Çünkü vecd semanın semeresidir. Vecdin meyvesiyse ölçülü ve ahenkli harekettir. Vecd esnasında insan müşahade makamına erişir, keşfi açılır. Sezgi gücü kuvvetlenir. Yeni bir anlayışa sahip olur (Uludağ 1976: 225-226). Bu nedenle semanın ekseriyetle vecd, heyecan ve sevinç hissi açığa çıktığında yapıldığı görülür (Eflâki I 1973: 165, 174, 207, 230, 261, 391, 501; II 68, 135, 164, 181, 194). Vecd inin oluşmasında mutrip heyetinde bulunan hanende ve sazandelerin etkisi önemlidir. Çünkü musiki vecdin gelişimini ve hissiyatını artırmaktadır:

*Sema 4 selamdır. Coşkuyla Cenabı Allah'ın büyüklük ve kudretini tefekkür ederek aşkla sema edilmesi 3. selamda olduğundan bu selam daha çok etki altında kaldıklarını görmekteyiz. Zira semazen de aynı düşünceyle bu coşkuyu 3. selamda daha çok yaşamaktadır (Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakıl KK-1). Bilerek gelen seyirciler 3. selamdan etkileniyor. Ağlayanlar, kendinden geçenler oluyor (Hamit İpek KK-16). 3. selam ve 4. selam çok tatlı zaten. Semanın kendi içerisinde bir seyri var. 1. ve 2. selamlar nağmesi daha düz oluyor daha hafif geçişler oluyor. Ama 3'te ve 4'te tam bir oturmuşluk oluyor. Özellikle 4. selamda. Bu selamlardan etkilendiklerini düşünüyorum. Bilincinde olmasa da zaten semanın özelinde hissettirmek var (Abdullah Gürsoy KK-18).*

Semazenler, muhibbanın izlemek için vakit ayırdıkları Sema Töreni hakkındaki bilgisinin derinleşmesi gerektiği hakkında hemfikirdirler. Muhibbanın bilgilendirilmesi sağlamak amacıyla sema yapılan salonlarda semaya dair bilgilendirici açıklama yapan ekranlar bulunmaktadır. Yahut bilgilendirici broşürler muhibbanın bilgilendirilmesi sağlayan yardımcı unsurlardır. Bunların yanında semanın bugünde hangi alanlarda konumlandığı ve insanların hayatlarına nasıl tesir ettiği yönündeki çalışmalar önem arz eder. Yazılım mühendisi olup bugün semazen olarak görev yapan Abdullah Gürsoy bu konuda önemli bir örnektir. Gürsoy semadaki bilgilerin etkili bir şekilde tekrardan günümüze elektronik ortamda konumlandırılmasını gerçekleştirmiştir (Nefir Dergi 2023).

*Biz bilincinde olmaları için çaba gösteriyoruz. Bir çekim oluyor mesela yurt dışından birisi geliyor. Semaya dair sorular soruyor. Biz bunu anlatıyoruz. İnsanları bilinçli olmaya davet ediyoruz. Ekranlarımızla da çeşitli dillerde semanın açıklamasını yapıyoruz. En çok 3. selamdan etkileniyorlar. Çünkü 3. selam en çok cezbelerin hissedildiği selamdır (Osman Sarıyar KK-9). Seyircide selamların manasını tam olarak bilen %20'lik bir kısım vardır diye tahmin ediyorum. Ama en çok keyif aldığı selam üçüncü selamdır. Çünkü ahirettesin. Artık o coşkuyu yaşarsın. Mevlevi Âyini çok coşkulu, semazenler coşkulu sema ediyor. Seyirci de elbette ki coşkuyla karşılar (Yasir Eliş KK-11). Ben bilincinde olmaları gerektiği kanaatindeyim. Çünkü siz buraya bir vakit ayırdıysanız, buraya bir rezervasyon yaptırdıysanız, buraya bir mesai harcıyorsanız, belli bir saat aralığında hayatınızdan bir parçayı buraya ayırdıysanız, gelmeden önce de*

*bunun ne manaya geldiğini bilmeleri gerektiği kanaatindeyim. En çok 3. selamdan etkileniyorlar (İsmail Ünal KK-12). 3. selam coşkulu olduğunda millet zikretmeye başlar zikir sesleri duyulur ve seyirci kendinden geçer (Ahmet Söğütözü KK-13).*

*3. selamdan etkilendiklerini düşünüyorum. Coşku sebebiyle. Mutribanın coşkusuyla. Onlara coşku gelince bize de coşku geliyor. İnsanlar da etkileniyor. 4. selamda da olabilir. Post semai da çok önemli. Post semanda da taksim giriyor. İnsanlar orada etkileniyor bence (Cüneyt Cem Kayya KK-14). 3. selamda dikkat ederseniz yavaş ritimden başlar içinden hızlı hızlı sonuna doğru artık iyice hızlanır sayhalar gayr-i ihtiyarı mutrip heyetinden de olsun çıkan sesler hep 3. selamda duyulur. Ama asıl olayın özündeki dinginlik meselesini düşünürseniz 4. selam ki yine ritimle alakalıdır bu hızlanır, hızlanır, bir anda ritim yavaşlar ve 4. selam başlar. İki geçiş arasında onun da kendine ait müthiş bir dinginliği, huzuru algısı vardır (Özhan Gültepe KK-7).*

Semazenler, muhibbanın en çok 3. daha sonra 4. selamdan etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi ise 3. selamda mutrip heyetinden gelen icranın diğer selamlardaki icralara göre daha hareketli ve coşkulu bir yapıya sahip olmasıdır. Burada hissedilen duygu aşktır. Aşk insanın kalbinde başladığından, 3. selam doğrudan kalbe hitap eder. 4. selam ise diğer 3 selamdan hasil olan duyguların ve hareketlerin kemale erdiği selam olması sebebiyle muhibban tarafından 3. selamdan sonra en çok etkilenilen selamdır. Muhibbanın semadaki temsillerden azade olarak böylesi duygular hissetmesi ve bu duyguların semazenler tarafından görünür hâle gelmesi en net bir şekilde KK-18 tarafından belirtilen "Bilincinde olmasa da zaten semanın özelinde hissettirmek var." ifadesi ile açıklanabilir.

#### 4. MARİFET İLTİFATA TABİİ Mİ? : SEMAZENLER MUHİBBAN TARAFINDAN NE GİBİ YORUMLAR ALIYOR?

Sema Töreni ile oluşan manevi atmosferin oluşumu mutrip heyeti, semazenler ve muhibban arasında gerçekleşen sağlıklı manevi akışa bağlıdır. Semazenlerin bu akışı sağlayan sacayaklarından birisi olması sebebiyle muhibbanın semazenleri nasıl gördüğü konusu önemlidir. Bu görüşler semazenlere muhibban tarafından doğrudan verilen ifadelerle ya da semazenlerin gözlemleriyle elde edilmiştir.

##### 4.1. Fiziki Yapıya Dayalı Değerlendirmeler

Sema Töreni'nin icrası uzun süreli dönme eylemini gerektirdiği için muhibban semazenlerin buna bağlı olarak gerçekleşebilecek durumları merak etmektedir:

*"Ne hissediyorsunuz?" sorusu çok sorulmaya başladı. Herkes hissettiğimizi soruyor da bu parmak izi gibi bir şey herkesin hissi ve hissettiği farklı. Herkesin reçetesi farklı, benim reçetem farklı. Kendime ait. Sonra baktım yanımdaki birisi başka bir şey söylüyor. Demek ki parmak izi gibi bir şey herkesin niyazı farklı (Mehmet Emin Holat KK-4).*



#### 4.2. Manevi Yapıya Dayalı Değerlendirmeler

Muhibbanın semazenlerle paylaştıkları değerlendirmelerin çoğunluğu Sema Töreni'nin manevi yapısının kendileri üzerinde bıraktığı etki ile alakalıdır:

*Çocuk yaşlardan beri muhibbandan hep olumlu motive edici ve pozitif şeyler duyuyorum. Hep onların duygularına dokunduğumuzu, bir şeyler hatırlattığımızı, hatta bilinç dünyasında olumlu durumlara vesile olduğumuzu söylediler. Maşallah, dediler. Takdir ettiler. Yani olumlu ve pozitif şeyler duydum şimdiye kadar negatif hiçbir şey duymadım (Özhan Gültepe KK-7).*

*Pek çok anım var hemen aklıma bu geliverdi: Sema bitti. Bir tane teyze kucağında tazecik bir çocuğu getirdi "Bir okuyun, kucağımıza alın, bir dokunun." diye bize verdi. Bu durum beni etkilemişti (Hakan Gültepe KK-8). Beni daha önce görmeyen bir muhibbanın "Ben sizi rüyamda sema ederken görmüştüm." sözü beni etkilemişti. Şehir dışından sırf sema için tekrar geliyor sizi buluyor (Osman Sarıyar KK-9). Yurtdışında "Siz melek misiniz?" dediler. Takip edip Konya'ya gelmek isteyenler var. Gelenler var mesela İsmail Fenter (Hüseyin Sarıcan KK-10; Anadolu Ajansı, 2023). Gerçekten çok etkilendiklerine dair geri dönüşler alıyorum. "Nedir bu işin sırrı, nedir yüzünüzdeki bu tavır, duruşun sırrı?" diye sordukları oluyor (İsmail Ünal KK-12).*

Mevlâna'nın dinî ve tasavvufî anlayışındaki estetik derinlik ve kendisinden sonra sistemleşmiş olan Mevlevîliğin muhabbet eksenli edebî ve sanatsal niteliği, Sema Töreni'ne de yansımıştır (Gürer vd. 2023: 111). Bu anlamda Sema Töreni için muhabbet önemli bir kavramdır. İnsan gönünde muhabbet duymadığı ya da muhabbet etme isteği hissetmediği herhangi bir varlığa karşı, ilgi ve sevgi duymaz. Kuşeyrî, risalesinde muhabbeti, "bütünüyle sevilene meyletme, meylettikten sonra onu nefesine, ruhuna ve malına tercih etme, gizlide ve açıkta ona uymak olarak açıklamıştır. Çünkü ona göre muhabbet, kalpte olan bir ateştir (Kuşeyrî 1980: 363). Bu nedenle aşk, sevgi, saygı muhabbete bağlı olarak gelişir. Nezaket, zarafet gibi hususlar ise muhabbeti besler:

*İçerisinde barındırdığı İslâm estetiği motifleri, müzik, sema, nezaket, zarafet, aşk, muhabbet, sevgi, saygı, tevazu ile o mistik yaşantı sebebiyle her kesim insandan olumlu geri dönüşler alıyoruz. Temelinde Kur'an ve sünnete dair yaşantılar bulunan Mevlevîlik kültürünün en özel bölümü olan sema'ı izleyenlerin daha da araştırmaya giderek kaynağın İslâm'ın bir parçası olduğunu görmeleri bizim için en önemli sonuç olmakta (Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakıl KK-1) Anlatımlı semalarda (Meali-yi Sema) işin ne kadar derin olduğunu anladıklarında memnun olduklarını duyuyorum (Abdullah Gürsoy KK-18).*

Muhibbanın semazenlere, semaya dair verdikleri değerlendirmelere bakıldığında Sema Töreni'nin çoğunlukla muhibbanın iç dünyasında olumlu etki uyandırdığı görülür. Fiziki bir oluşum kısa bir sürede tamamlanırken duyguya hitap etme süreci hem uzun bir zaman dilimini kapsar hem de kişiden kişiye değiştiği için meşakkatli bir süreçtir. İnsanların ekseriyetle duygusal anlamda etkilendikleri bu ritüel, aynı zamanda Türk-İslam estetiğinin önemli motiflerini, düşüncesini, müziğini ve

yaşantısını yansıtmaması, Türk kültürünün bir göstergesi olması itibarıyla da üzerinde durulması gereken bir konudur.

## SONUÇ

Çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde Mevlevi semanın her ne kadar her semazenin kendi içinde bireysel, meydan-ı şerifte toplu yapılan bir zikir çeşidi olsa da onun "tören" olarak adlandırılması ile muhibbanın semadaki yerlerinin sağlamlaştırıldığı görülür. Bu durum Mevlâna'nın "İnsanlara karıl insanlara, burada bir damlasın. İnsanlara karıldın mı denizsin, ummansın." sözündeki kasıtlı da pekişir. Sema Töreni'ndeki manevi atmosfer muhibbana huzur, dinginlik, huşu vb. çeşitli duygularla tezahür eder. Bu durum da insanların sosyal hayatlarına olumlu bir şekilde yansır. İnsanların duygu dünyalarını bu denli kaliteli kılacak bir kültür unsurunun, muhatapları tarafından doğru bir şekilde bilinmesi ve katılım sağlanması hem muhibban tarafından zaman ayrılan ritüeli daha nitelikli hâle getirecek ve etkili kılacak hem de ritüelin devamlılığını sağlayacaktır.

Semazenlerden Ömer Faruk Erdem'in "Sema Nedir Bilir Misin?" adlı programla 6200 çocuğa semanın mahiyetini anlatması ve daha sonra sema icra edilirken çocuklardan gelenekte var olduğu şekilde semanın izlenilmesi ve sonrasında sordukları soruların yaklaşık 30 yıllık semazeni dahi irşat etmesi durumu aslında pek çok semazenin bilgi sahibi olmadan semaya iştirak eden muhibbanın bilgi sahibi olması durumunda semayı ne kadar nitelikli bir şekilde anlayacağı ve bu duruma göre davranacağını en somut örneği olarak dikkat çeker. Bu durumun sema icra edilen mekânlar olan İRFA yahut Mevlâna Kültür Merkezi gibi yerlerde bilhassa Şeb-i Arus gibi önemli izleyici yoğunluğunun olduğu zamanlarda uygulanması ritüelin bilinirliğine dair kayda değer ilerleme sağlayacaktır.

Semazenlere göre muhibban Sema Törenindeki manevi rabitanın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durumu muhibbanın duygusal hissiyatları, manevi anlamda etkilenmesi, semanın anlamını bilip etkilenmesi yahut semanın bütün olarak yapısından etkilenmesi gibi durumların tetiklediği anlaşılmıştır. Semazenlerin ifadelerinden yola çıkıldığında Sema Töreni'nin icrasındaki maksadın gerçekleşmesi için Mevlevilik geleneğindeki muhibbana dair sorumluluğun bugün de geçerli olduğu açıktır. Bu sorumluluğun kültürel ve dinî bir boyutu bulunmaktadır.

Bilgilendirme faaliyetleriyle birlikte bilinç düzeyi arttıkça bugün semazenler tarafından yakınılan Sema Töreni'ne dair bilinçsizlikten kaynaklı faaliyetler azalma şansı bulacaktır. Bu durum popülerlikle birlikte gelen Sema Töreni'ni gösteri olarak değerlendirilen kalıptan çıkarıp olması gerektiği gibi dini, kültürel ritüel kalıbına koyacaktır. Bu durumlar gerçekleştiği takdirde Mevlevi Sema Töreni 13. yy'dan bugüne ulaştığı gibi gelecek nesillere aktarılabilir.

## KAYNAKÇA

- ATEŞ, S. (1975). *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*. Ankara: Kevser Yayınevi.
- EFLÂKÎ, A. (1973). *Âriflerin Menkıbeleri I-II (Menakib el - Ârifin)* (çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- BAYSAL, B. (2023). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Çerçevesinde Mevlevî Sema Töreni*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- ÇELEBİ, Â. H. (2020). *Mevlâna ve Mevlevîlik*. İstanbul: Everest Yayınları.
- ÇELEBİ BAYRU, E., SAĞBAŞ, B. R. (2008). *Yüzyıllar Boyu Mevlâna ve Mevlevîlik*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÇELEBİ BAYRU, E. (2018). *Evet Aşk Güzel Şeydir*. İstanbul: Nefes Yayınevi.
- CAN, Ş. (2018). *Dîvân-ı Kebîr: Seçmeler*. II-IV Cilt. Mevlâna Celâleddin Rumi, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- CAN, Ş. (2021). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi (C. I-IV-VI)*. Mevlâna Celâleddin Rumi. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- CAN, Ş. (2022). *Mevlâna Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DÜZGÜNER, S. (2007). "Mevlevî Semâ Âyini'nin İnsan Psikolojisine Etkileri Üzerine Bir Araştırma". *Marife*, 7(3): 195-204.
- GÖLPINARLI, A. (1963). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İstanbul: Yeni Matbaa.
- GÖLPINARLI, A. (1983). *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: Gül Matbaası.
- GÜNGÖR, E. (1984). *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÜRER, B., ULUPINAR, H. (2023). "Tasavvufî Sembolizm Açısından Mevlevî Semâ Âyini". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 59/1: 110-119.
- KAYAOĞLU, İ. (1998). "Sema'nın Menşei Hakkında Birkaç Söz". 9. *Millî Mevlâna Kongresi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- KAYGUSUZ, İ. (2020). "Cumhuriyet Dönemi Mevlevîliğinde Yapısal Dönüşümün Kaynakları ve Günümüz Mevlevîliği". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl 16. Özel Sayı 1: 162-192.
- KUŞEYRÎ, A. (1980). *Risale-i Kuşeyrî* (çev. Ali Arslan). İstanbul: Haşmet Matbaası.
- KUŞEYRÎ, A. (2009). *Kuşeyrî Risalesi* (çev. Dilaver Selvi). İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- MENTEŞ, M. Ü. (2011). *H. Mevlâna'nın Mirası Sema Âyini Semboller ve Anlamlar*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- SARIOĞLU, H. İ. (2016). *Mevlâna Celâleddin-i Rûmî "Rubâiler"*. Ankara: DİB Yayınları.
- SİPEHSÂLÂR, F. B. A. (2011). *Mevlâna ve Etrafındakiler (Sipehsâlâr Risalesi)* (çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- TANRIKORUR, B. (2004). "Mevlevîyye". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 29, 468-475.
- TOP, H. H. (2001). *Mevlevî Usûl ve Âdâbı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ULUDAĞ, S. (1976). *İslam Açısından Musiki ve Semâ*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ULUDAĞ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- YAZICI, T. (1964). "Mevlâna Devrinde Semâ". *Şarkiyat Mecmuası*, S. 5: 135-150.
- YÖNDEMLİ, F. (2004). *Mevlevîlikde Semâ Eğitimi*. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.

## İnternet Kaynakları

- Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun, Erişim 4 Mart 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.677.pdf>
- KTTMT, "Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu". Erişim 22 Ağustos 2023. <https://konyadevletkorosu.gov.tr/kttmt-hakkinda/>
- İTTMT, "İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu". Erişim 23 Ağustos 2023. <http://www.ittmt.org/ittmt/>
- İRFA, "İrfan Medeniyeti Araştırma Merkezi". Erişim 06.03.2024. <http://irfanmedeniyeti.org>
- Mevlânâ Anma Törenleri "İhtifaller" Erişim 06.03.2024. <https://www.konya.bel.tr/s/htifaller>
- Nefir Dergi. "Yazılımcılıktan Semazenliğe 2-Abdullah Gürsoy". Erişim 25 Ağustos 2023. <https://nefirdergi.com/article/yazilimciliktan-semazenlige-2---abdullah-gursoy>
- AA, Anadolu Ajansı. "Mevlâna'dan etkilenen ABD'li Katolik papaz Müslüman olup Konya'ya yerleşti". Erişim 27 Ağustos 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/Mevlânadan-etkilenen-abdli-katolik-papaz-musulman-olup-konyaya-yerlesti/2372719>

## Sözlü Kaynaklar / Kaynak Kişiler

- KK-1 Postnişin, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Başkanı, Fahri Özçakıl.
- KK-2 Postnişin, Semazenbaşı, Ahmet Sami Küçük, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazenbaşı.
- KK-3 Uluslararası Mevlâna Vakfı Sema Grubu Postnişini Nadir Karnıbüyükler.
- KK-4 Mehmet Emin Holat, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-5 Ömer Faruk Erdem, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni..
- KK-6 Selami Ünal, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-7 Özhan Gültepe, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-8 Hakan Gültepe, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-9 Osman Sarıyar, İRFA Semazeni.
- KK-10 Hüseyin Sarıcan, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-11 Yasir Eriş, Misafir Semazen.
- KK-12 İsmail Ünal, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-13 Ahmet Söğütözü, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-14 Cüneyt Cem Kayya, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-15 Ebubekir Kurşun, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-16 Hamit İpek, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.
- KK-17 Yusuf Varol, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Semazeni.

KK-18 Abdullah Gürsoy, İRFA Semazeni.

KK-19 Kerem Holat, İRFA Semazeni.

KK-20 Hasan Hüseyin Karaemmiler, Misafir Semazen.